

Nr 30.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i civilförsvarslagen den 15 juli 1944 (nr 536), dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 30 mars 1951 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 176, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

Lag

om ändring i civilförsvarslagen den 15 juli 1944 (nr 536).

Härigenom förordnas, att 6, 18, 22 och 23 §§, 24 § 1 mom., 26, 28—30, 33, 45, 47, 48, 59, 88, 89 och 91 §§ civilförsvarslagen den 15 juli 1944¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives samt att i samma lag skola införas två nya paragrafer, betecknade 59 a § och 59 b §, av nedan angivna lydelse.

(Gällande lydelse:)

6 §.

Inom civilförsvarsområde — — — — — flera ställföreträdare.

Civilförsvarschef och ställföreträdare utses av länsstyrelsen.

Befattningshavare vid — — — — — eller ställföreträdare.

18 §.

Civilförsvarspliktig åligger — — — — — han vistas.

(Föreslagen lydelse:)

6 §.

Civilförsvarschef och ställföreträdare utses av länsstyrelsen, där ej Konungen för visst civilförsvarsområde annorlunda förordnar.

18 §.

1 m o m. Civilförsvarspliktig åligger — — — — — han vistas.

2 m o m. Den som är inskriven i det allmänna civilförsvaret är skyldig att vid ombyte av bostad ofördröjligen göra anmälan om sin nya adress hos civilförsvarschefen.

¹ Senaste lydelse av 26, 45 och 48 §§, se SFS 1948:432, av 30 och 47 §§, se SFS 1950:46 samt av 33 §, se SFS 1947:388.

(Gällande lydelse:)

22 §.

Inom stad och köping samt inom annat tätbebyggt område, som icke är av endast ringa omfattning och betydelse, skola i mån av behov finnas skyddsrum, i vilka vid fientlig verksamhet skydd kan beredas åt personal som har att leda eller fullgöra tjänst i allmänna civilförsvaret, åt dem som omhändertagas vid *hjälpplats*, härbärke och annan av allmänna civilförsvaret anordnad anstalt, eller åt vägfarande och andra som uppehålla sig på allmän plats (*a l l m ä n t s k y d d s r u m*).

Jämväl annorstädes skall, där särskilda förhållanden det påkalla, *allmänt skyddsrum* finnas.

Den omfattning, vari allmänna skyddsrum skola finnas, bestämmes i organisationsplanen.

23 §.

Allmänt skyddsrum skall vara så beskaffat, att det åtminstone skyddar mot splitter från bomber och mot andra vid explosion kringkastade föremål ävensom mot rök- och stridsgaser samt jämväl i övrigt er-

(Föreslagen lydelse:)

22 §.

Inom stad och köping samt inom annat tätbebyggt område, som icke är av endast ringa omfattning och betydelse, *så ock* annorstädes, där särskilda förhållanden det påkalla, skola i mån av behov finnas skyddsrum, i vilka vid fientlig verksamhet skydd kan beredas åt personal som har att leda eller fullgöra tjänst i allmänna civilförsvaret, åt dem som omhändertagas vid *förbandsplats*, härbärke och annan av allmänna civilförsvaret anordnad *eller nyttjad* anstalt, eller åt vägfarande och andra som uppehålla sig på allmän plats.

Konungen äger föreskriva, att i ort, som avses i första stycket, eller i viss del därav jämväl skola anordnas skyddsrum, avsedda för hela civilbefolkningen inom särskilda större upptagningsområden.

I första och andra styckena avsedda skyddsrum benämnas a l l m ä n n a s k y d d s r u m.

Den omfattning, vari allmänna skyddsrum skola finnas, *ävensom skyddsrummens beskaffenhet och ungefärliga belägenhet* bestämmes i organisationsplanen *med beaktande av vad ovan i denna paragraf och i 23 § stadgas.*

23 §.

Allmänt skyddsrum, *som avses i 22 § andra stycket*, skall vara *fullträffsäkert*. Annat allmänt skyddsrum skall inom den ort eller del av ort och i den mån, som *Konungen bestämmer, inrättas såsom fullträff-*

(Gällande lydelse:)

bjuder skäligt skydd mot andra verkningar av bomber än omedelbar träffverkan. Särskilt skall iakttagas, att *allmänt skyddsrum*, som är beläget inom eller i omedelbar närhet av byggnad, skall hava sådan hållfasthet, att det motstår den belastning som kan uppkomma, om byggnaden sammanstörtar. De byggnadstekniska anordningarna i *allmänt skyddsrum* skola vara av stadigvarande natur. *Allmänt skyddsrum* skall vara försett med reservutgång.

(Föreslagen lydelse:)

säkert skyddsrum och eljest såsom normalskyddsrum.

Fullträffsäkert skyddsrum skall skydda mot omedelbar träffverkan av bomber och projektiler av sådana typer, vilka vid storanfall med massinsats antagas komma till användning. Sådant skyddsrum skall jämväl erbjuda skydd mot övriga verkningar av bomber och projektiler av alla slag.

Normalskyddsrum skall erbjuda skäligt skydd mot andra verkningar av bomber och projektiler än omedelbar träffverkan. Särskilt skall iakttagas, att normalskyddsrum, som är beläget inom eller i omedelbar närhet av byggnad, skall hava sådan hållfasthet, att det motstår den belastning som kan uppkomma, om byggnaden sammanstörtar.

I såväl fullträffsäkert skyddsrum som ock normalskyddsrum skola de byggnadstekniska anordningarna vara av stadigvarande natur. Sådana skyddsrum skola vara försedda med reservutgång samt, där de anordnas i byggnad, utföras på det sätt som med hänsyn till byggnadens beskaffenhet och läge är mest ändamålsenligt.

24 §.

1 mom. Inom område — — — — — (enskilt skyddsrum):
 1. hamn, järnvägsstation — — — — — allmänna samfärdseln;
 2. industriell anläggning *vid vilken* i regel minst tjugufem personer samtidigt äro sysselsatta;

24 §.

2. industriell anläggning, såvitt i regel minst tjugufem personer samtidigt äro sysselsatta *där eller den tillsammans med annan eller andra närbelägna anläggningar utgör en grupp, inom vilken i regel minst tjugufem personer äro sysselsatta;*

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

3. anläggning som — — — — — tjugufem personer;
 4. byggnad med — — — — — eller affärslokal; samt
 5. annan anläggning — — — — — och läge.
 Vind anses — — — — — eller arbetsrum.

26 §.

Enskilt skyddsrum skall vara så beskaffat som i 23 § sägs samt i övrigt utföras på det sätt som med hänsyn till anläggningens eller byggnadens beskaffenhet och läge är mest ändamålsenligt.

Enskilt skyddsrum, — — — — — annorlunda förordnar.

28 §.

Därest anordnande av skyddsrum jämlikt bestämmelserna i 22—27 §§ prövas medföra oskäligen kostnad, äger länsstyrelsen medgiva undantag från bestämmelserna. Dylikt undantag må ock eljest av länsstyrelsen medgivas, i den mån det kan ske utan eftergivande av skäligen verksamhet.

28 §.

Enskilt skyddsrum skall vara anordnat såsom normalskyddsrum enligt vad därom stadgas i 23 §.

Därest anordnande jämlikt bestämmelserna i 22—27 §§ av skyddsrum, som skall vara normalskyddsrum, prövas medföra oskäligen kostnad, äger länsstyrelsen medgiva undantag från bestämmelserna härom. Dylikt undantag må ock eljest av länsstyrelsen medgivas, i den mån det kan ske utan eftergivande av skäligen verksamhet.

Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, civilförsvarsstyrelsen äger medgiva undantag från bestämmelserna i 23 § om beskaffenheten av fullträffsäkert skyddsrum.

29 §.

Då synnerliga skäl därtill äro, äger Konungen för särskilda fall förordna, att skyddsrum skall fylla större krav på skyddsförmåga och utrymme än vad som följer av bestämmelserna i detta kapitel.

29 §.

Då skäl därtill äro, äger Konungen för särskilda fall förordna, att enskilt skyddsrum skall fylla större krav på skyddsförmåga och utrymme än vad som följer av bestämmelserna i detta kapitel.

Om rätt — — — — — 70 §.

30 §.

Utan medgivande som nedan sägs må ej skyddsrum nyttjas eller de tekniska anordningarna däri ändras

30 §.

Skyddsrum bör om möjligt inrättas på sådant sätt att det kan nyttjas under fred. Föreskrifter angående

(Gällande lydelse:)

på sätt som inkräktar å utrymmet eller gör skyddsrummet mindre tjänligt för sitt ändamål.

Medgivande lämnas av civilförsvarsstyrelsen eller, såvitt angår visst skyddsrum, efter civilförsvarsstyrelsens allmänna anvisningar av länsstyrelsen. Efter bemyndigande av civilförsvarsstyrelsen må länsstyrelsen överlämna beslutanderätten i frågor av mindre vikt till civilförsvarschefen.

33 §.

I ort, varest skyldighet föreligger att söka byggnadslov, ankommer det på byggnadsnämnden att vid prövning av ansökan om sådant lov tillse, att byggnadsföretaget överensstämmer med bestämmelserna i detta kapitel och med stöd därav meddelade föreskrifter. I fråga om anläggning eller byggnad som avses i 24 § 1 mom. 1—3, skall av byggnadsnämnd meddelat lov till nybyggnad av nämnden underställas länsstyrelsens prövning i de hänseenden nyss sagts.

Vill någon — — — — — statlig myndighet.

Vad i — — — — — till nybyggnad.

45 §.

1 mom. Det åligger kommun att a) genom sina myndigheter lämna civilförsvarschefen biträde i sådana frågor rörande civilförsvaret som hava samband med de särskilda myndigheternas verksamhetsområden;

(Föreslagen lydelse:)

skyddsrumms nyttjande under fred utfärdas av civilförsvarsstyrelsen.

33 §.

I ort, varest skyldighet föreligger att söka byggnadslov, ankommer det på byggnadsnämnden att vid prövning av ansökan om sådant lov tillse, att byggnadsföretaget överensstämmer med bestämmelserna i detta kapitel och med stöd därav meddelade föreskrifter. I fråga om anläggning eller byggnad, som avses i 24 § 1 mom. 1—3, så ock i fråga om fullträffsäkert skyddsrum skall av byggnadsnämnd meddelat lov till nybyggnad av nämnden underställas länsstyrelsens prövning i de hänseenden nyss sagts.

45 §.

1 mom. Det åligger kommun att a) genom sina myndigheter lämna civilförsvarschefen biträde i sådana frågor rörande civilförsvaret som hava samband med de särskilda myndigheternas verksamhetsområden, varvid kommun bland annat

(Gällande lydelse:)

47 §.

För kostnad, som kommun fått vidkännas på grund av 45 § 1 mom. b) och c), äger kommunen erhålla statsbidrag med två tredjedelar av kostnadens belopp. Statsbidraget må dock ej beräknas å högre belopp än det vartill kostnaden skäligen kan skattas.

Statsbidrag fastställes — — — — —
Länsstyrelsen äger — — — — —

48 §.

Där särskilda omständigheter det föranleda, äger Konungen medgiva, att kommun må för kostnad, som kommun fått vidkännas på grund av 45 § 1 mom. b) och c), erhålla högre statsbidrag än förut stadgats.

59 §.

Ägare av anläggning eller byggnad är pliktig att inrätta, utrusta och underhålla enskilt skyddsrum, som jämligt 24 § skall finnas för anläggningen eller byggnaden.

Innehar någon — — — — —

(Föreslagen lydelse:)

47 §.

För kostnad, som kommun fått vidkännas på grund av 45 § 1 mom. b) eller c) eller 59 a §, äger kommunen erhålla statsbidrag med två tredjedelar av kostnadens belopp. Statsbidraget må dock ej beräknas å högre belopp än det vartill kostnaden skäligen kan skattas. *Beträffande skyddsrum, som inrättas av kommun, skall härvid från kostnaden för skyddsrummets anläggande dragas värdet av fredsanvändningen. Till anläggningskostnaden skall hänföras jämväl den merkostnad, som betingas av att skyddsrummet utföres för fredsanvändning.*

underställas Konungen.
Konungen meddelar.

48 §.

Där särskilda omständigheter det föranleda, äger Konungen medgiva, att kommun må för kostnad, som kommun fått vidkännas på grund av 45 § 1 mom. b) eller c) eller 59 a §, erhålla högre statsbidrag än förut stadgats.

59 §.

1 m o m. Ägare av anläggning eller byggnad, som avses i 24 §, är, där annat ej följer av vad nedan stadgas, pliktig att inrätta, utrusta och underhålla enskilt skyddsrum, som skall finnas för anläggningen eller byggnaden.

2 m o m. Kan skyddsbehovet för viss anläggning eller byggnad enligt organisationsplanen tillgodoses genom sådant allmänt skyddsrum, som

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

avses i 22 § andra stycket, äger länsstyrelsen på framställning av ägaren medgiva denne befrielse från skyldighet som i 1 mom. första stycket sägs. Ändå att framställning därom ej skett, må länsstyrelsen, därest det allmänna skyddsrummet färdigställts eller eljest synnerliga skäl föreligga, befria fastighetsägare från skyldighet att i samband med nybyggnad eller därmed jämförlig ändring i befintlig byggnad inrätta eller utöka enskilt skyddsrum.

Om skyldighet att i fall som nu sagts erlægga bidrag till kostnaderna för anordnande av skyddsrum stadgas i 59 b §.

59 a §.

Skall ett i organisationsplanen upptaget allmänt skyddsrum inrättas som fullträffsäkert skyddsrum på mark, som äges eller nyttjas av annan än kommun, må länsstyrelsen medgiva honom att i stället för kommunen inrätta och utrusta skyddsrummet, därest det kan ske utan olägenhet för skyddsrumsfrågans ordnande. Anordnaren äger för sådant fall att, enligt de allmänna föreskrifter Konungen meddelar, av kommunen utfå den del av anläggningskostnaden, som överstiger skäligt freds användningsvärde. Fördelningen av kostnaden i fall som här avses bestämmes av länsstyrelsen.

59 b §.

Har länsstyrelse enligt 59 § 2 mom. medgivit befrielse från skyldighet att inrätta, utrusta eller underhålla enskilt skyddsrum för an-

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

läggning eller byggnad, vare ägaren pliktig att i stället utgiva bidrag till kommunen för skyddsrumskostnad (fastighetsägarbidrag) med belopp högst motsvarande normalkostnaden för anordnande av skyddsrum för anläggningen eller byggnaden eller den del av densamma, varom fråga är.

Då synnerliga skäl därtill äro, äger länsstyrelsen att efter civilförsvarsstyrelsens allmänna anvisningar medgiva befrielse helt eller delvis från bidragsplikt enligt första stycket.

Konungen bestämmer normalkostnad för anordnande av skyddsrum samt meddelar föreskrifter i övrigt rörande beräkningen av fastighetsägarbidraget och dess erläggande.

88 §.

Är någon — — — — — för kostnaden.

88 §.

Vad i första stycket sägs skall icke gälla vid fullgörande av bidragsplikt, varom stadgas i 59 b §.

89 §.

1 mom. Den som — — — — — tio kronor.

Varder någon — — — — — sin upplysningskyldighet.

2 mom. Civilförsvarspliktig, som jämlikt 18 § kallats att inställa sig personligen men utan laga förfall uteblir, böte högst femtio kronor

89 §.

2 mom. Med böter högst femtio kronor straffes

1. civilförsvarspliktig som jämlikt 18 § 1 mom. kallats att inställa sig personligen men utan laga förfall uteblir; samt

2. i allmänna civilförsvaret inskriven civilförsvarspliktig som utan laga förfall underlåter att göra adressanmälan jämlikt 18 § 2 mom.

(Gällande lydelse:)

Har den civilförsvarspliktige laga förfall för sin utevaro men underlåter han att, så snart ske kan, anmäla förfallet hos civilförsvarsmyndighet, böte tio kronor.

3 m o m. Underlåter någon att tillhandagå med införskaffande av upplysningar eller att förmedla ålägganden och andra meddelanden efter vad i 58 § sägs, straffes med dagsböter.

91 §.

Med dagsböter — — — — — år straffes

1. den som — — — — — första stycket;

10. den som — — — — — anspråk; samt

11. den som eljest åsidosätter föreskrift eller föreläggande, som meddelats med stöd av denna lag eller av Konungen meddelade tillämpningsbestämmelser till lagen och ej avser åliggande, beträffande vilket vite enligt 88 § kan stadgas.

Fälles någon — — — — — egendomens värde.

(Föreslagen lydelse:)

Har den civilförsvarspliktige laga förfall för sin utevaro i fall som under 1. sägs men underlåter han att, så snart ske kan, anmäla förfallet hos civilförsvarsmyndighet, böte tio kronor.

3 mom. Har civilförsvarspliktig om rekommenderad postförsändelse mottagit avi, av vilken framgår, att försändelsen avsänts av civilförsvarsmyndighet, och underlåter han utan laga förfall att avhämta försändelsen, eller vägrar civilförsvarspliktig, då försändelse från civilförsvarsmyndighet tillhandahålles honom, att utkvittera eller mottaga densamma, dömes till dagsböter.

4 m o m. Underlåter någon att tillhandagå med införskaffande av upplysningar eller att förmedla ålägganden och andra meddelanden efter vad i 58 § sägs, straffes med dagsböter.

91 §.

11. den som eljest åsidosätter föreskrift eller föreläggande, som meddelats med stöd av denna lag eller av Konungen meddelade tillämpningsbestämmelser till lagen och ej avser åliggande, beträffande vilket vite enligt 88 § kan stadgas, eller bidragsplikt jämligt 59 b §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1951.

*(Gällande lydelse:)**(Föreslagen lydelse:)*

Har jämlikt de före denna lags ikraftträdande gällande bestämmelserna skyldighet ej förelegat att för anläggning eller byggnad inrätta enskilt skyddsrum, må ej, med mindre särskilda skäl därtill äro, på grund av vad i 24 § stadgas anläggningens eller byggnadens ägare åläggas att inrätta skyddsrum.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehaft två i anledning av densamma väckta motioner, nr 488 i första kammaren av herrar *Lindblom* och *Weiland*, och nr 622 i andra kammaren av herr *Ståhl m. fl.*

I motionerna, vilka äro likalydande, hemställes »att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 176 ville besluta *dels* att avslå förslaget om införande av fastighetsägarbidrag, *dels* att statsbidrag skall utgå till kommunen med $\frac{2}{3}$ av bruttokostnaderna för byggande av fullträffsäkra skyddsrum samt att förekommande nettoavkastning genom fredsanvändning skall fördelas med $\frac{2}{3}$ till staten och $\frac{1}{3}$ till vederbörande kommun».

Beträffande de skäl, som ligga till grund för det i propositionen framlagda förslaget, ävensom i fråga om de skäl, vilka motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till propositionen och motionerna.

Inledning.

Då frågan om civilförsvarets fortsatta verksamhet på grundval av 1945 års civilförvarsutrednings betänkande (SOU 1947: 10) genom proposition (nr 81) underställdes 1948 års riksdag, lämnades skyddsrumfrågan öppen. Den ansågs icke kunna lösas utan ytterligare utredning. Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 20 februari 1948 tillkallade chefen för inrikesdepartementet fyra sakkunniga för att verkställa denna utredning. De sakkunniga, vilka antogo benämningen *1948 års skyddsrumsutredning*, utgjordes av ledamoten av riksdagens andra kammare G. F. Thapper, ordförande, borgarrådet Helge Berglund, översten Björn Bjuggren och ledamoten av riksdagens första kammare byråchefen Ragnar Lundqvist samt biträdades av ett flertal experter. De sakkunniga avgåvo den 2 maj 1950 ett betänkande med förslag rörande skyddsrumfrågans ordnande, rubricerat »Skyddsrum

för civilbefolkningen» (SOU 1950:13). Betänkandet utmynnar i ett förslag till ändringar i civilförsvarslagen avsett att skapa den rättsliga grundvalen för en omfattande utbyggnad under en tioårsperiod av fullträffsäkra skyddsrum för civilbefolkningen. Nettokostnaderna härför uppskattas till 200 miljoner kronor, att fördelas mellan stat, kommun och fastighetsägare. Ansvaret för anordnandet av de fullträffsäkra skyddsrummen skulle emellertid i princip läggas på kommunerna.

Över betänkandet avgåvos yttranden av ett stort antal myndigheter, kommunala organ och sammanslutningar.

I remissyttrandena har utredningens förslag i allmänhet tillstyrkts i stort och behovet av en upprustning på detta område har vitsordats från alla håll. Delade meningar ha framförallt kommit till synes beträffande utredningens kostnadsberäkningar och frågan om kostnadernas fördelning.

Departementschefen har i princip anslutit sig till utredningens förslag om anordnande av fullträffsäkra skyddsrum för civilbefolkningen. Bl. a. beträffande utbyggnadens omfattning och kostnadsfördelningen har emellertid departementschefen ansett vissa modifikationer erforderliga. Överhuvud borde enligt departementschefens mening statsmakterna icke i detta läge binda sig för en bestämd utbyggnadsplan för skyddsrummen eller för en tidtabell för dess genomförande. De förutsättningar av bl. a. militärteknisk och ekonomisk natur, på vilka en sådan plan måste bygga, kunde nämligen ganska snabbt förändras och påkalla en annan inriktning av arbetet eller en annan utbyggnadstakt.

Sammanfattning av Kungl. Maj:ts förslag.

I propositionen föreslås ändringar i civilförsvarslagen i syfte att skapa en rättslig grundval för den utbyggnad av skyddsrumbeståndet med fullträffsäkra skyddsrum, som i nuvarande läge synes önskvärd. Bl. a. förordas bestämmelser, som möjliggöra anordnande av fullträffsäkra allmänna skyddsrum för hela civilbefolkningen inom särskilda större upptagningsområden. Det bör ankomma på Konungen att bestämma, inom vilka områden fullträffsäkra skyddsrum skola byggas, medan själva inrättandet av de allmänna skyddsrummen enligt förslaget i regel skall åvila kommunerna. Byggandet av enskilda skyddsrum föreslås skola fortgå i huvudsak efter samma regler som hittills. Inom område med fullträffsäkra skyddsrum för civilbefolkningen skall dock enligt förslaget länsstyrelsen under vissa förutsättningar kunna befria ägare till anläggning eller byggnad från skyldigheten att vid ny- eller ombyggnad inrätta enskilt skyddsrum. I stället skulle det då åligga honom att bidra till kostnaderna för det fullträffsäkra skyddsrummet med ett belopp, som motsvarar kostnaden för ett enskilt skyddsrum i anläggningen eller byggnaden. I

övrigt avses kostnaderna för de allmänna skyddsrummen skola fördelas mellan staten och kommunerna efter samma regler som f. n. Statsbidrag skall alltså i regel utgå med $\frac{2}{3}$ av nettokostnaderna. Vid statsbidragets beräkning skall enligt förslaget avdrag göras för värdet av skyddsrummets användning i fred. Vikten ur ekonomisk synpunkt av att de fullträffsäkra skyddsrummen såvitt möjligt planeras och även inredas för lämplig freds användning understrykes.

Förslaget avser icke endast civilförsvarens skyddsrumbestämmelser, utan även vissa andra stadganden, som ansetts böra revideras i detta sammanhang. Bl. a. föreslås att den f. n. i civilförsvarens utredning upptagna skyldigheten för en i allmänna civilförsvaret inskriven person att anmäla flyttning till civilförsvaretschefen överföres till lagen och att underlåtenhet att fullgöra anmälningsplikten beläggas med särskilt bötesstraff.

Lagstiftningen föreslås skola träda i kraft den 1 juli 1951.

Allmänna synpunkter på och riktlinjer för skyddsrumbygget.

Under denna rubrik i propositionen har *föredragande departementschefen, statsrådet Mossberg*, sedan han redogjort för de anfallsmedel och skadeverkningar, som kunna väntas i ett framtida krig, bl. a. anfört följande:

»Av det anförda framgår enligt min mening tydligt att ett eventuellt kommande krig i minst lika hög grad som det andra världskriget kan väntas medföra anfall mot hemorten och civilbefolkningen och att dessa anfall komma att bli om möjligt mera systematiska och förödande än under det senaste kriget. Riktigheten av den slutsats jag fastslog 1948, då jag uttalade att skyddsrum borde byggas även i fortsättningen, bekräftas sålunda tillfullo av de sist förflutna årens militärtekniska utveckling och erfarenheter. Uppenbarligen förhåller det sig så att om vårt land överhuvud skall kunna utstå påfrestningarna av ett krig, så måste det finnas skyddsrum som ge ett tillfredsställande skydd för civilförsvarets ledning och personal samt för civilbefolkningen. Och med hänsyn till de moderna stridsmedlens verkningar kan, såsom också torde framgå av den lämnade redogörelsen, ett absolut skydd endast lämnas genom fullträffsäkra skyddsrum. Utredningens förslag om att sådana skyddsrum skola inrättas i ökad omfattning har också i och för sig tillstyrkts vid remissbehandlingen. Jag kan i princip ansluta mig till detsamma och vill även i likhet med utredningen förorda att dessa skyddsrum om möjligt anordnas i berg. På grund av markförhållandena kommer det dock uppenbarligen bli nödvändigt att även bygga betongrum antingen friliggande eller i anslutning till bostadskvarter. I det följande skall närmare behandlas frågan i vilken omfattning och på vad sätt utbyggnaden av de fullträffsäkra skyddsrummen bör genomföras.

Enligt civilförsvarslagen gäller f. n. att i de viktigaste tätorterna skola finnas skyddsrum för det allmänna civilförsvarets personal och verksamhet och offentliga skyddsrum för trafikanter (allmänna skyddsrum). Vidare skall i varje ort med särskilt civilförsvaret inrättas s. k. enskilda skyddsrum i bostadshus med mer än två våningar och i en rad andra större byggnader och anläggningar. Varken allmänna eller enskilda skyddsrum behöva göras fullträffsäkra utan de skola inrättas som s. k. normalskyddsrum. Omkring 15 000 sådana skyddsrum med plats för ca 1 milj. personer finnas f. n. men då de anordnats i hus uppförda efter 1944 är det egentligen samhällenas ytterområden som blivit tillgodosedda. I berg finnas endast ett 70-tal fullträffsäkra skyddsrum. På grundval av beslut, som fattats av 1950 års riksdag vid höstsessionen efter förslag framlagda i proposition nr 248, ha emellertid sprängningsarbeten påbörjats för några allmänna skyddsrum i berg, varvid även civilbefolkningens behov av offentliga skyddsrum skall tillgodoses.

Skyddsrumsutredningen har tänkt sig att de fullträffsäkra skyddsrummen skola bli normaltyp och anordnas i alla orter där risk föreligger för anfall med atombomber eller annat storanfall medan däremot normalskyddsrum — av utredningen benämnda husskyddsrum — skulle inrättas endast i de största städernas ytterområden. Orter med tillsammans 3 milj. invånare skulle i första hand förses med fullträffskyddsrum varvid dock platser endast skulle anordnas för 25 procent av detta antal. Då platserna enligt förslaget skulle dimensioneras för sovplatsutrymme, anser utredningen emellertid att i katastroffall hela befolkningen skulle kunna få fullträffsäkert skydd. Utbyggnaden skulle genomföras inom kortast möjliga tid och i varje fall inom en tioårsperiod.

Utredningens förslag på denna punkt har vid remissbehandlingen kritiserats på åtskilliga håll. Särskilt har man vänt sig mot att normalskyddsrummen skulle slopas i den utsträckning som föreslagits och framhållit, att detta skulle innebära att många tätorter lämnades helt utan skydd och att nybyggnader inom orter med fullträffsäkra skyddsrum icke utrustades med normalskyddsrum, oaktat kanske fullträffskyddsrummet icke skulle inrättas förrän långt senare. Man har även påpekat, att det särskilda civilförsvaret skulle få svårt att verka effektivt i orter eller byggnader, där skyddsrum helt saknades.

Dessa synpunkter kunna icke fränkännas berättigande. F. n. skola enskilda skyddsrum inrättas i orter med en sammanlagd befolkning av 4,2 milj. personer. Över en miljon människor äro alltså bosatta på platser, där enligt förslaget skyddsrum icke vidare skulle inrättas. Uppenbarligen är det här icke fråga om platser, där det föreligger någon större risk för storanfall. Men utredningen anser att ströanfall dock måste riskeras på dessa orter och anfallsrisken kan bli större om evakuerad befolkning från storstäderna eller från andra hotade områden samlas där, vilket icke synes osannolikt. Hemskyddet torde vidare för sin verksamhet vara beroende av

det stöd normalskyddsrummen innebära och förekomsten av sådana skyddsrum torde överhuvud taget vara av icke oväsentlig psykologisk betydelse för befolkningen i gemen; den trygghetskänsla, som även ett icke fullvärdigt skyddsrum skänker, bör icke underskattas medan å andra sidan frånvaron av lätt tillgängligt skydd kan vara ägnat att skapa panik, när anfallet kommer. De anförda olägenheterna skärpas genom att enligt utredningens mening ej heller offentliga skyddsrum för trafikanter i fortsättningen skola ordnas i dessa orter. Huruvida utredningen anser att skyddsrum skola byggas där för det allmänna civilförsvaret är icke fullt klart. Å andra sidan torde knappast kunna bestridas att någon form av skydd är nödvändigt om ett dylikt civilförsvaret i längden skall kunna upprätthållas.

Det sagda gäller i viss mån även de större orterna, där enligt utredningsförslaget de fullträffsäkra skyddsrummen skulle bli normaltyp, särskilt om utbyggnaden av dessa skulle utsträckas över en tioårsperiod. Fullträffskyddsrummen kanske icke ha hunnit utbyggas, då kriget kommer. Då utredningen tänkt göra skyddsrummen stora och lägga dem glest, skulle det vidare för många bli svårt att inom den korta förvarningstiden hinna till det anvisade skyddsrummet.

Den föreslagna begränsningen av byggandet av normalskyddsrum synes framför allt vara betingad av en strävan att nedbringa totalinvesteringarna för skyddsrummbyggnaden till det lägsta möjliga. Man har funnit det nödvändigt att bygga ut beståndet av fullträffsäkra skyddsrum och har då ansett sig böra göra nedskärningen i fråga om övriga skyddsrum. Vad jag nysst anför talar tydligen emot en lösning efter dessa linjer. Normalskyddsrummen böra bibehållas i väsentligt större utsträckning än vad utredningen tänkt sig.

Detta medför att en annan avvägning måste ske mellan det av anfallsriskerna betingade skyddsbehovet och de faktorer av bl. a. ekonomisk natur, som tvinga till en begränsning, då det gäller att tillgodose detta behov. Att skyddsrum icke kunna byggas i sådan omfattning att alla tänkbara skyddsbehov kunna tillgodoses är nämligen tydligt. Även genomförandet av det begränsade program, som förordats av utredningen, skulle enligt dess beräkningar under en tioårsperiod totalt draga en bruttokostnad av 650 milj. kronor eller 65 milj. kronor för år, vilket motsvarar något över 3 procent av den nuvarande totala byggnadsinvesteringen. Såsom kommer att närmare utvecklas i följande avsnitt, måste dessa kostnader anses för lågt beräknade. Arbetsmarknadsstyrelsen har anmält att det ur arbetsmarknadssynpunkt syntes vara svårt att genomföra förslaget, såvida detta icke kunde ske med anlitan av arbetskraft, som eljest skulle vara utan sysselsättning, men att under den närmaste tiden endast en mycket begränsad del av programmet kunde genomföras på detta sätt. Härav synes sålunda rentav följa att skyddsrummbyggnaden totalt måste begränsas i förhållande till det faktiska behovet även utöver vad utredningen föreslagit.

Jag har tidigare förordat, att fullträffsäkra skyddsrum byggas i ökad omfattning. Enligt vad nyss antyddes borde emellertid detta icke medföra, att byggandet av normalskyddsrum i nybyggnader delvis upphörde. I stället måste då planerna att inrätta fullträffsäkra skyddsrum i orter med tillhoppa 3 milj. invånare väsentligt beskäras.

Förut har antytts, att det föreliggande avvägningsproblemet måste lösas med utgångspunkt från vårt nuvarande läge i vad gäller utrustning med godtagbara skyddsrum och framhållits att sådana framför allt finnas i samhällenas ytterområden. Stadskärnorna synas däremot ha blivit eftersatta samtidigt som riskerna för storanfall med atom- och brandbomber de senaste åren ökat. Enligt vad civilförsvarsstyrelsen uppgivit förhåller det sig i själva verket så att de centrala delarna av våra största städer icke endast sakna källarskyddsrum med godtagbart skyddsvärde utan även att sådana skyddsrum av tekniska skäl icke kunna inrättas i den nuvarande bebyggelsen. Civilförsvarsstyrelsen har på grund härav förordat, att fullträffsäkra skyddsrum skola inrättas endast i dessa områden. Härvid har dock icke närmare angivits vilka städer och områden som avses och det antal skyddsrum som erfordras där. Det är emellertid uppenbart att detta program innebär en ganska avsevärd nedskärning av utredningens planer på en utbyggnad av de fullträffsäkra skyddsrummen. Med hänsyn härtill och då skyddsbehovet för dessa områden är särskilt stort och under tid, som kan överblickas, knappast kan tillgodoses på annat sätt, vill jag i så måtto ansluta mig till civilförsvarsstyrelsens förslag att jag förordar att den tillstyrkta utbyggnaden av fullträffsäkra skyddsrum i första hand sker inom de av styrelsen avsedda områdena. Jag åsyftar härvid såväl skyddsrum för det allmänna civilförsvaret som skyddsrum för civilbefolkningen.

Härmed är icke sagt, att fullträffsäkra skyddsrum där skola byggas så att de helt täcka civilbefolkningens skyddsbehov. Särskilt med hänsyn till de ekonomiska konsekvenserna vill jag icke binda mig för någon sådan principlösning. Jag anser mig därför icke heller kunna generellt godtaga utredningens förslag att fullträffskyddsrummen för civilbefolkningen skola anordnas för den i krig kvarvarande delen av befolkningen — eller snarare för viss del av denna — men inrättas med sovplatser så att de vid ett blixtnfall innan utrymning skett kunde rymma hela fredsbefolkningen. Förhållandena i varje särskilt fall och de faktorer som bestämma utbyggnadstakten få här vara avgörande. För varje fullträffskyddsrum, som planeras och färdigställs, måste dock självfallet fastslås, för vilket område det är avsett, och detta bör angivas i organisationsplanen.

Å andra sidan bör det icke vara uteslutet, att fullträffsäkra skyddsrum i framtiden anordnas även inom andra områden än de förut omnämnda. Vad särskilt angår skyddsrummen för det allmänna civilförsvaret bör det, med hänsyn till betydelsen även för civilbefolkningen av att ledningscentraler m. m. under alla förhållanden kunna fungera ostörda, redan nu kunna

komma i fråga att inrätta fullträffsäkra sådana skyddsrum även i andra orter än de nu avsedda. Författningsbestämmelserna synas därför böra utformas så att det anförtros åt Kungl. Maj:t att i stort fastställa inom vilka områden fullträffsäkra skyddsrum skola finnas å ena sidan för det allmänna civilförsvaret och å andra sidan för civilbefolkningen. I fråga om skyddsrummen för det allmänna civilförsvaret och för trafikanter bör härvid även kunna föreskrivas att endast vissa dylika t. ex. skyddsrum för ledningscentraler skola göras fullträffsäkra inom det angivna området.

I övrigt bör däremot den omfattning, vari fullträffsäkra skyddsrum skola anordnas inom området, bestämmas i organisationsplanen. Vilka principer som härvid böra tillämpas beträffande skyddsrummen för civilbefolkningen är beroende bl. a. av upptagningsområdenas storlek.»

Efter att ha redogjort för utredningens förslag om upptagningsområdenas storlek uttalar departementschefen att han ansåge dessa områden böra om möjligt göras mindre än utredningen tänkt sig samt anför vidare: »I stället få flera fullträffsäkra skyddsrum inrättas eller, därest detta av andra skäl f. n. icke kan eller bör ske, skyddsbehovet, där så är möjligt, tillgodoses genom skyddsrum av nu använd normalt看p.

Såsom torde ha framgått av det förut anförda böra nämligen enligt min mening skyddsrum av denna typ inrättas i nybyggnader även i fortsättningen i avsevärt större utsträckning än vad utredningen tänkt sig. De skäl, som tala härför, ha delvis redan redovisats. Jag vill särskilt understryka, att dessa skyddsrum, som enligt min mening liksom hittills böra benämnas normalskyddsrum, äga ett icke föraktligt skyddsvärde. De skola i regel vara gas- och bakteriesäkra och i stor utsträckning brandsäkra samt vidare skydda mot instörtninglast och i viss mån mot luftstöt våg. De giva även visst skydd mot radioaktiv strålning och det skyddet kan genom icke alltför genomgripande förstärkningsarbeten ökas. Jag kan visserligen icke förorda, att sådana förstärkningar genomföras nu men det är uppenbarligen av värde att möjlighet finns att på det sättet förbättra skyddet för ett stort antal människor, om risken för atombombanfall skulle öka.

De skyddsmöjligheter, normalskyddsrummen sålunda ge, äro enligt min mening tillräckliga inom de mindre utsatta orter, som av utredningen hänförs till riskgrupp c) och som tillsammans med de orter, där enligt utredningsförslaget fullträffskyddsrum böra inrättas, väl i huvudsak motsvarar det område, där enskilda skyddsrum skola byggas enligt gällande bestämmelser. I den mån fullträffsäkra skyddsrum icke anordnas inom de mera riskfyllda områdena på grund av de begränsningar i utredningens program, som tidigare förordats, synas normalskyddsrummen även utgöra ett godtagbart skydd för civilbefolkningen inom dessa områden.

Av dessa skäl och på de grunder som förut åberopats till stöd för ett bibehållande av skyldigheten att inrätta normalskyddsrum, torde i princip sådana skyddsrum böra inrättas i nuvarande omfattning vid nybyggnad inom

2 — Bihang till riksdagens protokoll 1951. 9 saml. 1 avd. Nr 30.

områden med särskilt civilt försvar. Möjlighet bör emellertid finnas att göra undantag då skyddsbehovet för den nya fastigheten tillgodoses genom ett fullträffsäkert skyddsrum eller då det på grund av bebyggelsens struktur måste anses särskilt olämpligt att normalskyddsrum bygges. Frågan under vilka förutsättningar ett dylikt undantag bör meddelas sammanhänger emellertid med spørsmålet om fastighetsägarnas skyldighet att i sådant fall bidra till kostnaderna för fullträffskyddsrummen och torde få behandlas tillsammans med detta spørsmål i följande avsnitt.

Det sagda avser närmast de enskilda skyddsrummen. Men även för det allmänna civilt försvaret och för trafikanter böra enligt min mening inrättas skyddsrum av typen normalskyddsrum i nuvarande utsträckning i den mån det föreliggande skyddsbehovet icke skall tillgodoses genom fullträffsäkra skyddsrum.

Vad härefter angår frågan om de närmare riktlinjerna för den nu tillstyrkta utbyggnaden har redan förut framhållits att det icke är möjligt att binda sig för ett visst program. Jag anser icke heller att det bör göras upp något tidsschema för förstärkningen av skyddsrumbeståndet. Utbyggnadstakten får bestämmas av en fortlöpande avvägning mellan å ena sidan tillgängliga resurser särskilt i form av arbetskraft och material eller snarare de investeringsbehov som föreligga i övrigt och å andra sidan det rådande utrikes- och militärpolitiska läget och därmed förknippade riskmoment. Vad dagens situation angår, så kan beträffande det första ledet framhållas att tillgången på lämplig arbetskraft f. n. synes vara mindre god särskilt sommartid, såvida icke annan byggnadsverksamhet skall inskränkas, medan däremot hinder ur materialsynpunkt icke anses möta ens att genomföra utredningens program. Å andra sidan har det utrikespolitiska läget skärpts vilket, såsom jag framhöll till det vid propositionen 248/1950 fogade statsrådsprotokollet, gör det angeläget att påbörja och forcera skyddsrumbyggnandet. Frågan om vilka åtgärder, som på grund härav böra vidtagas under nästa budgetår, torde få anmälas särskilt. I detta sammanhang åsyftar jag endast att få till stånd sådana författningsändringar, att det blir möjligt att i den mån det finnes erforderligt förstärka vår skyddsrumsbereidskap särskilt genom anordnande av fullträffsäkra skyddsrum.

Huruvida de nya fullträffskyddsrummen omedelbart böra färdigställas och inredas eller icke, saknar jag därför anledning att nu taga ställning till. Jag vill endast framhålla vikten ur ekonomisk synpunkt av att de såvitt möjligt planeras och även inredas för lämplig fredsanvändning. Att skyddsrumsinvesteringarna i största utsträckning göras räntabla torde nämligen utgöra en av förutsättningarna för att den så angelägna upprustningen av vårt skyddsrumbestånd skall kunna genomföras.

Beträffande frågan om vem som närmast bör ansvara härför så har ingen invändning gjorts mot utredningens förslag, att byggandet av fullträffsäkra

skyddsrum i första hand skall ske i kommunernas regi. Redan nu åligger det kommunerna att inrätta och utrusta skyddsrum för det allmänna civilförsvaret och offentliga skyddsrum för trafikanter. Uppgiften att anordna fullträffsäkra skyddsrum för civilbefolkningen ansluter sig naturligt till detta åliggande. Dessa olika kategorier av skyddsrum böra enligt min mening alltjämt sammanfattas under benämningen allmänna skyddsrum. Jag förordar att kommunerna åläggas att inrätta och utrusta dessa skyddsrum. Frågan om fördelningen av kostnaderna härför skall behandlas i följande avsnitt.

I likhet med utredningen anser jag att möjlighet bör finnas för en enskild fastighetsägare att efter särskild prövning från kommunen övertaga ansvaret för inrättandet av ett fullträffsäkert skyddsrum. Detta bör kunna komma i fråga i de fall, då skyddsrummet lämpligen bör ligga på enskild mark, vilken eljest skulle fått tagas i anspråk av kommunen genom förfoganderätt, såvida ej en frivillig överenskommelse om upplåtelsen kommit till stånd. I första hand torde emellertid de fullträffsäkra skyddsrummen böra anläggas på mark, som redan är i allmän ägo eller som kan tagas i anspråk av det allmänna med stöd av byggnadslagens bestämmelser. — — —

Överhuvudtaget synes det vara angeläget att planeringen av skyddsrummsbyggandet sker med största omsorg och i intimt samråd med byggnadsnämnden och andra myndigheter, som handha stadsplane- och byggnadsfrågor. Jag kan dock icke ansluta mig till den i ett yttrande framförda tanken att bestämmelser om fullträffskyddsrum alltid skola intagas i stadsplan. En sådan ordning skulle i alltför hög grad binda planerandet och därigenom stå i strid med de förut anförda allmänna synpunkterna på skyddsrummsbyggandet.

I det föregående har förordats att fullträffsäkra skyddsrum skola anordnas inom vissa områden, men någon viss plan eller tidtabell, efter vilken utbyggnaden av skyddsrummen skall ske, har icke fastslagits. Självfallet kommer det att taga åtskillig tid innan fullträffskyddsrum inrättats i någon mera avsevärd utsträckning. Utredningen har för det fall att läget skulle skärpas under utbyggnadstiden förordat vissa åtgärder och framhållit att planer för deras genomförande måste upprättas och hållas aktuella. Jag vill kraftigt understryka vad utredningen sålunda anført. Planläggningen av ifrågavarande åtgärder bör enligt min mening börja omedelbart och ske parallellt med planeringen av skyddsrummsbyggandet. I den mån skyldighet icke redan nu föreligger att vidtaga provisoriska åtgärder — i fråga om t. ex. källarmursgenombrott och i organisationsplan upptagna byggnadsordningar är detta fallet — torde skyldigheten böra fastslås i lag. — — —»

Kostnader och kostnadsfördelning.

I propositionen har *föredragande departementschefen* i detta hänseende till en början uttalat att skyddsrumsutredningens i föregående avsnitt om-

nämnda beräkningar rörande den totala bruttokostnaden för en utbyggnad efter de riktlinjer utredningen angivit vore alltför optimistiska. Vidare har departementschefen anfört bl. a. följande:

»I det föregående har jag uttalat mig för att fullträffsäkra skyddsrum för det allmänna civilförsvaret och för civilbefolkningen i första hand skola anordnas endast inom vissa områden. I förhållande till utredningens förslag innebär detta en avsevärd inskränkning av de områden, som skola förses med skyddsrum. Jag har dock icke förordat något visst program för utbyggnaden av skyddsrumsbeståndet eller någon tidtabell för dess genomförande. Avsikten är att utbyggnaden skall ske i den mån läget kräver och de materiella resurserna göra det möjligt. Med hänsyn härtill kan emellertid en jämförelse med kostnaderna för utredningens program icke göras. Jag anser det icke heller erforderligt eller möjligt att göra några detaljberäkningar vad en fullständig utbyggnad av fullträffsäkra skyddsrum inom de angivna områdena skulle draga för kostnader. Att totalkostnaderna för skyddsrumbyggandet även i ett sådant fall skulle understiga kostnaderna för genomförandet av utredningens förslag är emellertid sannolikt.

Det anförda avser de totala kostnaderna. Jag övergår härefter till frågan om hur dessa kostnader skola fördelas. — — —

Vad nu till en början angår de enskilda skyddsrummen bör enligt min mening ägaren av en anläggning eller byggnad även i fortsättningen svara för hela kostnaden för det skyddsrum, som skall finnas där, såvitt det rör sig om skyddsrum av vanlig typ. Likaså bör den fastighetsägare, som ålagts att göra det enskilda skyddsrummet i sin fastighet fullträffsäkert, alltså vara berättigad till särskild ersättning av statsmedel.

Med allmänt skyddsrum förstås f. n. skyddsrum för allmänna civilförsvarets personal och verksamhet samt för vägförande och andra som uppehålla sig på allmän plats. Allmänna skyddsrum enligt departementsförslaget äro avsedda dels för dessa kategorier, dels för hela civilbefolkningen inom särskilda större upptagningsområden. Såsom jag förut närmare utvecklat bör skyldighet att anordna allmänna skyddsrum i princip åvila kommunerna. Frågan om vem som skall bära kostnaderna har varit föremål för delade meningar. Utredningen anser, att kostnaderna böra fördelas mellan stat, kommun och fastighetsägare. Under remissbehandlingen ha åtskilliga myndigheter och organisationer närmast med tanke på de fullträffsäkra skyddsrummen hävdad, att kostnaderna äro av den art att de helt böra gäldas av statsmedel. Det har därvid framhållits, att skyddsrummen tillgodosåge hela landets intressen och att civilförsvaret liksom andra försvarsanordningar måste anses såsom en rent statlig angelägenhet. Detta resonemang kan synas bestickande. Det måste emellertid beaktas, att för invånarna i de kommuner, där fullträffsäkra skyddsrum anläggas, innebära skyddsrummen väsentliga fördelar som icke komma

invånarna i andra kommuner till godo. Ehuru fullträffsskyddsrum avses skola inrättas endast på de mest utsatta orterna, kan man icke bortse från att risk för anfall finns även annorstädes. De som vistas i orter utan fullträffsskyddsrum kunna vid anfall icke påräkna det effektiva skydd som sådana anläggningar giva. Och det allmänna civilförsvaret kan icke på orter utan fullträffsäkra skyddsrum för t. ex. ledningscentraler fungera lika säkert som på platser med sådana skyddsrum, vilket uppenbarligen då anfallet kommer är till nackdel för ortens befolkning i gemen. I likhet med flertalet remissinstanser anser jag därför att kommunerna icke endast böra ansvara för skyddsrumbyggnandet utan även böra deltaga i kostnaderna härför. Självfallet hör emellertid staten bidra till kostnaderna för fullträffsskyddsrummen. Frågan om statsbidragets storlek skall strax behandlas, men jag vill redan nu förutskicka, att enligt min mening statens andel i kostnaderna principiellt bör vara väsentligt större än kommunernas.

Det anförda avser närmast fullträffsäkra allmänna skyddsrum. Samma principer böra emellertid gälla för sådana skyddsrum för det allmänna civilförsvaret och för trafikanter, som äro inrättade som normalskyddsrum.

Jag har förut tillstyrkt, att fullträffsäkra skyddsrum för civilbefolkningen anläggas i viss utsträckning och att detta i princip skall ske genom kommunerna. Fråga uppstår då huru ägare till sådana anläggningar och byggnader inom ett fullträffsskyddsrumms upptagningsområde, vilka enligt lagen skola förses med skyddsrum, böra förhålla sig. Skyddsrumsutredningen, som anser att skyddsrum av normaltyp icke böra inrättas inom ett sådant område, har föreslagit att vid nybyggnad eller därmed jämfäst ombyggnad inom området fastighetsägaren i stället för att inrätta enskilt skyddsrum skall till det allmänna erlægga ett särskilt bidrag (fastighetsägarbidrag) med belopp som motsvarar kostnaderna för inrättande av enskilt skyddsrum i huset resp. utvidgning av befintligt sådant skyddsrum. Under remissbehandlingen har detta förslag kritiserats främst av bostadsstyrelsen samt fastighetsägar- och hyresgästorganisationerna. Därvid har framhållits, att det icke vore rimligt att fastighetsägarna skulle påläggas kostnader för anläggningar utom fastigheterna. Dessa kostnader medförde högre hyror.

Utredningens förslag om fastighetsägarbidrag till kostnaderna för de fullträffsäkra skyddsrummen måste ses mot bakgrunden av det allmänna program för skyddsrumbyggnandet, som förordas, med slopande av normalskyddsrummen utom i storstädernas ytterområden. Fastighetsägarnas bidragsskyldighet träder på ett naturligt sätt i stället för skyldigheten att inrätta dessa enskilda skyddsrum av normaltyp och avser ju även att få samma ekonomiska konsekvenser. Bostadsstyrelsen har också vid sitt avstyrkande av fastighetsägarbidragen dragit den slutsatsen, att fastighetsägarna borde få bidrag till kostnaderna för normalskyddsrummen.

De riktlinjer för skyddsrumbyggnandet, som förordats i det föregående, avvika emellertid på ifrågavarande punkt helt från utredningens program.

Skyldigheten att i orter med särskilt civilförsvar inrätta enskilda skyddsrum avses sålunda i princip skola bestå orubbad. Endast för de fall att fastighetens skyddsbehov tillgodoses genom ett redan färdigställt fullträffsäkert skyddsrum eller det eljest måste anses särskilt olämpligt att normalskyddsrum bygges har jag förordat undantag från denna grundsats. Under sådana förhållanden kan det uppenbarligen icke komma i fråga att införa den ordning med självständiga fastighetsägarbidrag, som utredningen tänkt sig.

Å andra sidan skulle det fastighetsägarna emellan framstå som en orättvisa om just i de berörda undantagsfallen ägaren av en nybyggd fastighet helt skulle befrias från varje utgift för skyddsrum. Jag kan nämligen icke biträda den av bostadsstyrelsen framlagda tanken om ett bidrag från det allmännas sida till de enskilda skyddsrummen. En sådan ordning skulle icke endast få ekonomiska konsekvenser för statsverket; den skulle även kunna minska fastighetsägarnas intresse för en rimlig lösning av skyddsrumfrågan i det konkreta fallet. Dessutom ter det sig nog i det allmänna betraktelsesättet naturligt att fastighetsägaren tillhandahåller sina hyresgäster ett visst skydd i händelse av krig. Kostnaderna härför torde också inräknas i de produktionskostnader, som under rådande hyresreglering bli bestämmande för hyrorna i nybyggda hus, och även påverka hyrorna om hyresregleringslagen ej funnes.

Om alltså skyldigheten för fastighetsägarna att ensamma svara för kostnaderna för enskilda skyddsrum bör kvarstå, medför onekligen, som nyss antyddes, rättvisesynpunkten att fastighetsägarna i de fall, där sådana skyddsrum ej behövde byggas, i stället i någon form få bidraga till de fullträffsäkra skyddsrum som i dessa fall ersätta normalskyddsrummen. Detta gäller även för hyresgästernas del, om — såsom jag förutsätter — ett sådant bidrag skall inräknas i fastighetens produktionskostnad. Annars skulle nämligen hyresgästerna i ett hus med enskilt skyddsrum få en högre hyra än hyresgäster i ett i och för sig likvärdigt hus, vars skyddsbehov i krig tillgodoses genom ett fullträffsäkert skyddsrum, oaktat det sistnämnda väl i allmänhet får anses mera värdefullt.

På grund härav vill jag föreslå att fastighetsägare, som befriats från skyldigheten att anordna enskilt skyddsrum på den grund att fastigheten har eller kan beräknas få tillgång till ett fullträffsäkert skyddsrum, ålägges att erlægga ett fastighetsägarbidrag till kommunen såsom huvudman för fullträffskyddsrummet. Den befrielse från skyldighet att anordna enskilt skyddsrum, som alltså skulle utgöra en förutsättning för fastighetsägarbidrag, bör meddelas av länsstyrelse. Det torde nämligen alltid böra ske en prövning av vilken skyddsrumstyp som är den lämpligaste enligt de i föregående avsnitt angivna riktlinjerna för skyddsrummbygget. I första hand torde det få ankomma på fastighetsägaren själv att påkalla en sådan prövning. Med hänsyn till att det enligt berörda riktlinjer stundom kan vara

uppenbart olämpligt att enskilda skyddsrum inrättas inom vissa områden samt ett sådant skyddsrum bygge, då ett fullträffskyddsrum redan anordnats, även kan innebära en onödig investering, bör det emellertid finnas möjlighet för länsstyrelsen att även utan framställning från fastighetsägaren föreskriva att enskilt skyddsrum ej skall byggas.

I fråga om fastighetsägarbidragets storlek kan jag i huvudsak ansluta mig till skyddsrumsutredningen. Uppenbarligen blir en schematisk beräkning av bidraget nödvändig, varvid det som utredningen tänkt sig torde vara lämpligt att Kungl. Maj:t fastställer visst eller vissa normalvärden för kostnaden per skyddsplats. I princip bör nämligen fastighetsägarbidraget för en viss fastighet enligt min mening motsvara kostnaden för ett normalskyddsrum i fastigheten och alltså vara beroende av skyddsbehovets omfattning.

I detta sammanhang vill jag bestämt understryka, att den nu förordade lösningen ekonomiskt sett icke innebär någon förändring i fastighetsägarernas nuvarande skyldigheter.

Samtidigt som fastighetsägarbidragen sålunda leda till rättvisa kostnader fastighetsägare emellan medföra de givetvis, att det allmännas kostnader för fullträffskyddsrummen nedbringas. Då fullträffskyddsrum skola anordnas i första hand inom storstadsområden med äldre bebyggelse, där ny- och ombyggnader förekomma i blott begränsad omfattning, torde man emellertid icke kunna räkna med att de komma att få större betydelse för det allmänna. Anses det i framtiden påkallat att bygga fullträffsäkra skyddsrum i större utsträckning än nu förordats, kan saken komma i ett annat läge och det kan bli fråga om en vidgad tillämpning av ordningen med fastighetsägarbidrag. De nu förordade bestämmelserna torde emellertid utan större jämkningar kunna anpassas för en sådan situation.

Av väsentligt större betydelse än fastighetsägarbidragen för möjligheterna att genomföra förslaget om utbyggnad av skyddsrumbeståndet är att skyddsrumsinvesteringarna göras räntabla genom att skyddsrummen planeras och inredas för lämplig freds användning. Jag har förut framhållit vikten härav. Skyddsrumsutredningen har också funnit att man i största möjliga utsträckning bör söka utnyttja dem ekonomiskt under fredstid. Den har undersökt flera tänkbara användningssätt och bl. a. gjort kalkyler över de ekonomiska möjligheterna att använda skyddsrum som garage och hotell. Undersökningarna ha lett till slutsatsen att investeringar för fullträffskyddsrum kunde göras räntebärande efter 3 procent till i genomsnitt 60 procent av totala anläggningskostnaderna.

Såsom framhållits i några remissyttranden äro möjligheterna att utnyttja skyddsrummen för fredsändamål och därmed de angivna kalkylernas bärlighet bl. a. beroende på den allmänna investeringskontrollens särskilt bygg-

nadspolitikens utformning. Civilförsvarsstyrelsen har för att underlätta en önskvärd samordning på detta område förordat tillsättande av ett investeringsråd i anslutning till arbetsmarknadsstyrelsen med representanter för berörda intressen. Förslaget synes mig vara uttryck för en riktig tanke. Den samordning, som åsyftas, bör emellertid kunna åvägbringas i friare former än civilförsvarsstyrelsen tänkt sig. Samråd mellan berörda myndigheter och organisationer bör ske både centralt och på det lokala planet. Jag utgår från att civilförsvarsmyndigheterna uppmärksamma det samordningsbehov som här föreligger.

Jag övergår härefter till frågan om fredsanvändningens betydelse för beräkandet av statsbidraget. Den totala kostnaden för anläggande av fullträffskyddsrum, inberäknat den merkostnad som betingas av att skyddsrummet utföres för fredsanvändning, skall enligt utredningens förslag minskas med det kapitaliserade fredsanvändningsvärdet. Tanken är, att skyddsrummets huvudman skall stå för insatsen av det kapital som är räntebärande. Statsbidrag skall beräknas allenast på de överskjutande kostnaderna. Jag finner detta resonemang riktigt och kan sålunda icke ansluta mig till den mening som framförts vid remissbehandlingen, nämligen att statsbidrag borde beräknas å anläggningskostnaden utan frånräknande av fredsanvändningsvärde. Det är visserligen sannolikt att man då skulle kunna påräkna större intresse från kommunernas sida att anlägga fullträffskyddsrum, men med ett sådant beräkningssätt lär det lätteligen kunna hända att statsbidraget kom att överstiga den icke räntabla delen av anläggningskostnaden. Detta vore icke rimligt. Redan f. n. gäller för övrigt att statsbidraget icke får beräknas på högre belopp än det, vartill kostnaden skäligen kan skattas.

Ett antagande av skyddsrumsutredningens förslag på denna punkt förutsätter emellertid att beräkningen av fredsanvändningsvärdet sker på ett riktigt sätt. Man har därvid att räkna med många osäkra faktorer: möjligheterna att kontinuerligt ha utrymmet uthyrt, den inverkan därpå och på hyrans storlek, som villkoret att lokalerna omedelbart måste utrymmas vid civilförsvarsberedskap måste ha, fluktuationer på hyresmarknaden i allmänhet, underhållskostnader och risken för uteblivna intäkter då utrymmet i skärpt läge måste tagas i anspråk för skyddsändamål. Utredningen förordar att fredsanvändningsvärdet bestämmes efter den beräknade minsta inkomsten av användning och förutsätter alltså individuell beräkning för varje skyddsrum. Häremot står statskontorets uppfattning att man — för att undvika att skyddsrummets huvudman genom att pressa ned det kapitaliserade nyttovärdet får oskäligt högt statsbidrag — till grund för bestämmande av fredsanvändningsvärde bör lägga vissa normalprocentsatser samt att lägre fredsanvändningsvärde skulle kunna medgivas blott efter Kungl. Maj:ts godkännande. Vid övervägande av detta spörsmål har jag funnit att skyddsrumsutredningens lösning principiellt är att föredraga. Förhållan-

dena måste vara mycket skiftande. Om icke normalprocentsatsen sättes lågt, vilket statskontoret ej avsett, är det troligt att lägre freds användningsvärde skulle påyrkas hos Kungl. Maj:t i ett ganska stort antal fall. Freds användningsvärdet kommer sannolikt någon gång under speciella förhållanden att visa sig vara obetydligt. Vid värdets bestämmande efter utredningens riktlinjer kan man lättare nå ett rättvist resultat. Givet är att myndigheterna så småningom komma fram till fasta normer för beräkning av statsbidrag då det gäller likartade skyddsrum med enahanda freds användning. Men därifrån och till de av statskontoret föreslagna generella beräkningsgrunderna är steget långt. Enligt min mening bör freds användningsvärdet i stället med tanke på alla ovissa faktorer beräknas synnerligen försiktigt. Resultatet skulle eljest sannolikt bli att kommunerna allmänt finge svara för större del av nettokostnaderna än som kan anses skäligt. Med det anförda vill jag emellertid icke ha sagt att jag utan vidare accepterar tanken att man skall taga hänsyn blott till den freds användning som *med säkerhet* kan beräknas vid planerandet av skyddsrummet. Inom vissa gränser måste man nog räkna med ytterligare freds användningsvärde.

Vad härefter angår frågan om statsbidragets beräkning så har skyddsrumsutredningen föreslagit, att som utgångspunkt skall tagas totala anläggningskostnaden. Härifrån skulle dragas värdet av freds användningen. Å återstående belopp skulle kommunen få statsbidrag med tre fjärdedelar. Liksom nu skulle möjlighet finnas till statsbidrag med högre belopp, om särskilda skäl föranleda därtill. Av influtna fastighetsägarbidrag skulle kommunen i efterhand till statsverket redovisa andel som motsvarade statsbidraget.

Denna principiella lösning har i allmänhet godtagits av de remissinstanser som gått in på denna fråga. — — —

Det torde vara praktiskt taget omöjligt att vid planerande av ett för civilbefolkningen avsett skyddsrum ens tillnärmelsevis beräkna hur mycket som kommer att flyta in från fastighetsägare. Full rättvisa nås endast om kommunerna ha att redovisa statens andel i fastighetsägarbidragen allteftersom bidragen inflyta. Jag ansluter mig därför på denna punkt till utredningen.

Bestämmandet av vilken andel av det allmännas kostnader som skall falla på statsverket är en avvägningsfråga. F. n. gäller att statsbidrag som regel utgår med $\frac{2}{3}$ av den kostnad som kommun fått vidkännas för allmänna skyddsrum. I särskilda fall kan högre statsbidrag utgå. Av den föregående framställningen framgår, att kommunernas skyldighet att anordna skyddsrum avses skola väsentligen utvidgas. Med hänsyn härtill kunde det synas vara anledning att såsom utredningen förordat höja statsverkets andel något. Såsom jag förut antytt måste man emellertid beakta, att inrättandet av fullträffsäkra skyddsrum för civilbefolkningen ur skyddssyn-

punkt innebär en fördel för kommunen. Utnyttjas möjligheterna till nyttig freds användning väl, minskas den del av kapitalinsatsen, som ej är räntebärande. Det är kommunerna som bäst kunna överblicka möjligheterna till freds användning och tillvarataga dem. Det är därför av stor betydelse att kommunerna icke svara för en alltför liten del av det investerade belopp, som sålunda ej ger någon avkastning. På grund härav anser jag mig böra förorda civilförsvarsstyrelsens linje, enligt vilken statsbidraget liksom f. n. skall utgöra 2/3 av detta belopp och kommunandelen i den icke räntebärande kapitalinsatsen sålunda utgöra 1/3. Det bör framhållas, att skillnaden mellan denna linje och skyddsrumsutredningens icke är stor — det rör sig blott om 1/12 av nyssnämnda insats. För kommunernas del innebär det alltså en förhållandevis ringa merbelastning utöver vad som skulle vara fallet om utredningens förslag godtoges. Jag vill vidare understryka att efter förstatligandet av civilförsvarets administration 1948 skyldigheten att svara för en del av kostnaderna för de allmänna skyddsrummen är den enda väsentliga ekonomiska skyldighet med avseende å civilförsvaret, som alltjämt ligger kvar på kommunerna. Det synes då icke finnas skäl att generellt minska denna andel.

Bestämmelsen i 48 § civilförsvarslagen, som för särskilda fall medger högre statsbidrag än det normala, bör emellertid enligt min mening bibehållas oförändrad. Det bör nämligen finnas möjlighet att då kostnaderna för visst skyddsrum eller viss typ av skyddsrum beräknas bliva särskilt höga från fall till fall medgiva högre statsbidrag än 2/3 av nettokostnaden. Några remissinstanser ha påpekat att det förhållandet att betongskyddsrum vore väsentligt dyrare än bergskyddsrum generellt motiverade högre statsbidrag för betongskyddsrum. En särskild regel därom synes dock ej erforderlig, då dylika fall på rättvist sätt kunna regleras genom tillämpning av 48 §.

Vad jag nu anfört har företrädesvis tagit sikte på det fall, att allmänt skyddsrum anordnas såsom fullträffskyddsrum. I den mån ett allmänt skyddsrum av normaltyp har freds användningsvärde bör givetvis detta värde frånräknas före bestämmandet av statsbidrag enligt de nyss förordade normerna. Statsbidraget bör även här alltjämt utgöra 2/3 av nettokostnaderna.

I närmast föregående avsnitt har framhållits att enskild fastighetsägare bör ha möjlighet att efter särskild prövning övertaga ansvaret för inrättandet av ett fullträffsäkert skyddsrum. Det har satts i fråga att kommunen i ett sådant fall icke alls skulle delta i kostnaderna för skyddsrummet. Jag kan icke dela denna uppfattning. Om ansvaret för anordnande av fullträffskyddsrum överlämnas till enskild person, får denne rätt att i fredstid oinskränkt utnyttja utrymmet. Det är således freds användningen som här är det väsentliga. Kommunen blir befriad från besväret att anlägga skyddsrummet och undgår därjämte den ekonomiska risk som freds-

användningen alltid måste föra med sig. Kommunen behöver icke heller investera medel för fredsanvändning. Det kan därför vara till fördel för kommunen om en enskild vill påtaga sig att inrätta fullträffskyddsrum. Det synes alltså ej finnas skäl för att kostnaderna utöver fredsanvändningsvärde i ifrågavarande fall skulle fördelas annorlunda än om kommunen i egen regi anordnar fullträffskyddsrum.»

Motionärerna ha till stöd för sina yrkanden inledningsvis åberopat vad de remissinstanser, som avstyrkt införandet av fastighetsägarbidrag enligt skyddsrumsutredningens förslag härutinnan uttalat, samt ha vidare anfört bl. a. följande: »Även vi anse, att systemet med fastighetsägarbidrag icke innebär en tillfredsställande lösning. Detta system skulle såsom anförts av ovan refererade remissinstanser komma att medföra stegrade fastighetskostnader och därmed höjda hyror. De skulle dessutom medföra i praktiken svårlösta avvägningsfrågor och därför verka orättvist. Departementschefens försäkran, att det av honom förordade systemet ekonomiskt sett inte kommer att innebära någon förändring i fastighetsägarnas nuvarande skyldigheter, torde knappast kunna infrias, när systemet skall föras ut i verkligheten. Det föreslagna systemet torde icke fungera utan omgång och krångel. Då de fullträffsäkra skyddsrummen äro avsedda att fylla allmänhetens skyddsbehov, böra rimligtvis kostnaderna för dem bestridas av allmänna medel, d. v. s. av stat och kommun. Vi förorda i princip en sådan lösning. Hur sedan skall förfaras med de fastigheter, som komme att vara belägna i den omedelbara närheten av fullträffsäkert skyddsrum, bör behandlas som en särskild fråga. Vederbörande länsstyrelse skall enligt propositionen ha att avgöra huruvida enskilt skyddsrum skall byggas eller icke. Med hänsyn till avstånd från det fullträffsäkra skyddsrummet och att behov att hastigt kunna uppsöka skyddsrum kan komma att föreligga, torde länsstyrelserna bli rätt restriktiva, då det gäller befrielse från skyldigheten att bygga enskilt skyddsrum. Detta betyder å andra sidan, att fastighetsägarbidragen komme att utgöra en obetydlig »inkomstkälla». Detta förhållande utgör ytterligare ett skäl att icke införa ett system med fastighetsägarbidrag.

Enligt departementschefens förslag skall statsbidrag utgå till kommunerna för byggande av fullträffsäkra skyddsrum med $\frac{2}{3}$ av det belopp som återstår, sedan bruttokostnaden minskats med det kapitaliserade fredsanvändningsvärdet av skyddsrummet i fråga. Såsom departementschefen framhåller torde det emellertid inte endast bliva svårt att med tillfredsställande säkerhet beräkna fredsanvändningsvärdet; detta värde torde dessutom i många fall bli jämförelsevis ringa. Det måste i varje fall bli rätt olika på de olika platserna med hänsyn till möjligheten att hyra ut dylika lokaler och den varierande hyressättningen inom olika orter. Med hänsyn härtill anse vi det enklast att låta statsbidraget utgå på bruttokostnaden.

Den av staten bekostade andelen bör liksom för närvarande utgå med $\frac{2}{3}$ av denna kostnad. Kommunerna skola således bidra med $\frac{1}{3}$. Den nettoavkastning, som en freds användning av skyddsrummet i förekommande fall kan ge, bör sedan i efterhand efter varje räkenskapsperiod fördelas med $\frac{2}{3}$ till staten och $\frac{1}{3}$ till vederbörande kommun.»

Lagrådet.

Lagrådet har vid sin granskning av förslaget endast funnit anledning till erinringar avseende förtydligande eller förenkling av lagtexten, vilka erinringar beaktats i det för riksdagen framlagda förslaget.

Utskottet.

De moderna stridsmedlen för hemortsbekämpning liksom anfallsmetoderna ha, genom den utveckling de undergått under det andra världskriget och därefter, blivit allt effektivare. Man torde därjämte kunna räkna med att i ett eventuellt kommande krig anfall mot hemorten och civilbefolkningen komma att företagas i minst lika stor utsträckning som under det andra världskriget och att dessa anfall kunna väntas bli om möjligt mera systematiska och förödande än under detta krig. För att civilbefolkningen i vårt land skall kunna stå ut med påfrestningarna av ett krig och civilförsvaret skall kunna fullgöra sina uppgifter fordras därför att det finnes skyddsrum som giva tillfredsställande skydd. Det nuvarande skyddsrumbeståndet i landet kan icke i allmänhet anses uppfylla sådana anspråk.

Det i propositionen framlagda lagförslaget avser att skapa den rättsliga grundvalen för en utbyggnad av skyddsrumbeståndet med fullträffsäkra skyddsrum i den omfattning läget kan göra önskvärt. Sålunda förordas bl. a. bestämmelser som göra det möjligt att anordna fullträffsäkra skyddsrum för hela civilbefolkningen inom särskilda större upptagningsområden. Det skall ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma inom vilka områden dessa skyddsrum skola byggas, medan det skall åligga kommunerna att sörja för att skyddsrummen bli byggda. Departementschefen har förordat att den tilltänkta utbyggnaden i första hand skall äga rum inom de centrala delarna av de större städerna, där för närvarande godtagbara skyddsrum saknas och sådana på grund av bebyggelsens struktur icke kunna inrättas. Vad angår de enskilda skyddsrummen föreslås att sådana skola byggas i samma omfattning och efter samma regler som hittills.

Även utskottet finner det angeläget att möjligheter tillskapas för en sådan utbyggnad av skyddsrumbeståndet som departementschefen ansett vara önskvärd. Utskottet har icke något att erinra mot de av departementschefen förordade riktlinjerna för utbyggnaden av de fullträffsäkra skyddsrummen.

I fråga om kostnaderna för de allmänna skyddsrummen föreslås att dessa skola fördelas mellan staten och kommunen efter samma regler som för närvarande gälla. Statsbidrag skall alltså i regel utgå med $\frac{2}{3}$ av nettokostnaderna. De enskilda skyddsrummen skola liksom hittills i princip bekostas av fastighetsägarna. Utskottet har icke något att invända mot förslaget i denna del.

Inom sådant område där fullträffsäkra skyddsrum skola inrättas för civilbefolkningen skall länsstyrelse enligt förslaget kunna under vissa förutsättningar befria fastighetsägare från skyldighet att vid ny- eller ombyggnad inrätta enskilt skyddsrum. I stället skall fastighetsägaren åläggas att till kommunen som huvudman för fullträffskyddsrummet utgiva bidrag med belopp motsvarande kostnaden för ett enskilt skyddsrum i fastigheten (fastighetsägarbidrag).

Motionärerna ha ansett att det icke borde komma på fråga att införa ett system med fastighetsägarbidrag, bl. a. därför att ett sådant system skulle medföra stegrade fastighetskostnader och höjda hyror samt dessutom i praktiken framkalla svårlösta avvägningsfrågor och därför verka orättvist. Eftersom de fullträffsäkra skyddsrummen vore avsedda att fylla allmänhetens skyddsbehov, borde enligt motionärernas mening kostnaderna i princip bestridas av stat och kommun. Hur det sedan skulle förfaras med de fastigheter som komme att ligga i omedelbar närhet av ett fullträffsäkert skyddsrum, borde enligt vad motionärerna vidare anfört behandlas som en särskild fråga.

Som skäl för införande av fastighetsägarbidrag har departementschefen anfört att det skulle vara orättvist om den fastighetsägare, som befriades från skyldighet att bygga enskilt skyddsrum, skulle helt slippa varje utgift för skyddsrum. Även för hyresgästernas del medförde rättvisesynpunkten att fastighetsägarbidrag skulle erläggas, om såsom departementschefen förutsatt sådant bidrag skulle inräknas i fastighetens produktionskostnad. Annars skulle nämligen hyresgästerna i ett hus med enskilt skyddsrum få en högre hyra än hyresgäster i ett i och för sig likvärdigt hus, vars skyddsbehov i krig tillgodosåges genom ett fullträffsäkert skyddsrum, oaktat det sistnämnda väl i allmänhet finge anses mera värdefullt. Departementschefen har i detta sammanhang ansett sig böra bestämt understryka att systemet med fastighetsägarbidrag icke innebure någon förändring i fastighetsägarnas nuvarande skyldigheter. Härtill komme vidare enligt departementschefen att med den begränsning av de områden inom vilka fullträffsäkra skyddsrum för civilbefolkningen tills vidare skulle byggas, fastighetsägarbidragen icke komme att få större betydelse för det allmänna.

Utskottet finner att de av departementschefen anförda skälen för ett införande av fastighetsägarbidrag äro bärande. Motionärernas tanke att slopa fastighetsägarbidragen torde med nödvändighet leda till den av bostadsstyrelsen dragna konsekvensen att fastighetsägarna borde få bidrag av allmänna me-

del till kostnaderna för de enskilda skyddsrummen. Därmed är man inne på den principiella frågan om icke det allmänna bör stå för kostnaderna för allt skyddsrummbyggnad. Utskottet finner icke att förslaget ger anledning att nu taga upp detta spörsmål till granskning och avstyrker jämväl i denna del bifall till motionerna.

De riktlinjer departementschefen angivit för beräkning av fastighetsägarbidragets storlek anser sig utskottet kunna godtaga.

I förslaget understrykes vikten av att skyddsrum om möjligt bör inrättas på sådant sätt att det kan nyttjas under fred. Vid statsbidragets beräkning skall enligt förslaget avdrag göras för värdet av skyddsrummets användning under fredstid. Bruttokostnaden för anläggande av fullträffsskyddsrum till vilken jämväl hänföres den merkostnad, som betingas av att skyddsrummet utföres för fredsanvändning, skall minskas med det kapitaliserade fredsanvändningsvärdet. Departementschefen har förordat att fredsanvändningsvärdet skall bestämmas efter den beräknade minsta inkomsten av användning och har alltså förutsatt individuell beräkning för varje skyddsrum. Härvid har departementschefen uttalat att fredsanvändningsvärdet med tanke på alla ovissa faktorer borde beräknas synnerligen försiktigt samt att värdet någon gång under speciella förhållanden sannolikt komme att visa sig vara obetydligt.

Motionärerna ha ansett att det med hänsyn huvudsakligen till de av departementschefen sist anförda synpunkterna vore enklast att beträffande de av kommunerna inrättade fullträffsäkra skyddsrummen låta statsbidraget utgå på bruttokostnaden och att den nettoavkastning, som en fredsanvändning av skyddsrummet i förekommande fall kunde ge, borde i efterhand efter varje räkenskapsperiod fördelas med $\frac{2}{3}$ till staten och $\frac{1}{3}$ till vederbörande kommun.

Utskottet finner att, därest — såsom även motionärerna ansett — fredsanvändningsvärdet bör föranleda en minskning av statsbidraget, den i förslaget förordade lösningen torde vara att föredraga, såväl när det gäller av kommun som av enskild person inrättat fullträffsäkert skyddsrum. Det torde vara uppenbart att den av motionärerna föreslagna ordningen skulle kräva en vidlyftig administrativ apparat för beräkning vid varje räkenskapsperiods slut av den del av inkomsten av fredsanvändningen som kommun skulle inbetala till staten samt för kontroll, bokföring och eventuell indrivning av detta bidrag. Den omständigheten att kommunen endast skulle få behålla $\frac{1}{3}$ av den faktiska inkomsten för varje räkenskapsperiod kunde också tänkas medföra den konsekvensen att kommunerna visade ringa intresse för att vidtaga åtgärder för att erhålla avkastning av skyddsrummen genom fredsanvändning, särskilt i de fall då avkastningen blir ringa, vilket måste vara till nackdel för det allmänna. Om däremot fredsanvändningsvärdet fastställes en gång för alla och avdrages från statsbidraget redan vid dettas utanordnande måste det alltid framstå som angeläget att

ernå högsta möjliga avkastning genom skyddsrummets användande under fredstid. Härav följer att det torde bliva nödvändigt att sörja för viss kontroll även i detta hänseende. Utskottet kan alltså icke heller på denna punkt tillstyrka bifall till motionerna.

Genom det framlagda lagförslaget överflyttas från civilförsvarskungörelsen till civilförsvarslagen den bestämmelse som stadgar skyldighet för den som är inskriven i det allmänna civilförsvaret att vid ombyte av bostad ofördröjligen göra anmälan därom. Samtidigt härmed har underlåtenhet att göra adressanmälan straffbelagts. I motiveringen härför har anförts att det för närvarande i stor utsträckning förekommer att den stadgade anmälningskyldigheten icke iakttages. Utskottet finner det angeläget påpeka att denna skyldighet bekantgöres på ett betryggande sätt så att icke någon på grund av ovetskap om densamma underlåter att iakttaga föreskriften. Bekantgörandet kan ske exempelvis genom anslag på pastorsexpeditioner och regelbundna meddelanden i radio.

Utskottet, som icke funnit anledning till anmärkning mot Kungl. Maj:ts förslag, får alltså hemställa,

att riksdagen med avslag å motionerna I: 488 och II: 622 måtte bifalla förevarande proposition, nr 176.

Stockholm den 10 maj 1951.

På första lagutskottets vägnar:
OLOV RYLANDER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Olofsson, Lindblom, Ivar Nilzon, Lindgren, John Wiktor Jonsson, Georg Pettersson och John Johansson;

från a n d r a kammaren: herrar Rylander, Johansson i Norrfors, Lindberg, Johnsson i Stockholm, Håstad och fru Löfqvist.

RESERVATIONER:

1) av herr *Lindblom*, som ansett att utskottets utlåtande bort ha följande lydelse:

Det i — — — (lika med utskottet) — — — som hittills.

Även utskottet — — — (lika med utskottet) — — — fullträffsäkra skyddsrummen.

I fråga — — — (lika med utskottet) — — — denna del.

Inom sådant — — — (lika med utskottet) — — — fastigheten (fastighetsägarbidrag).

Motionärerna ha — — — (lika med utskottet) — — — särskild fråga.

Som skäl — — — (lika med utskottet) — — — det allmänna.

Utskottet erinrar om att i de av Sveriges fastighetsägareförbund, Hyresgästernas riksförbund och Hyresgästernas sparkasse- och byggnadsförningars riksförbund u. p. a. ävensom bostadsstyrelsen avgivna remissyttrandena över skyddsrumsutredningens förslag, förslaget om införande av fastighetsägarbidrag avstyrkts, därvid framhållits bl. a. att förslaget innebure en utvidgning av fastighetsägarnas kostnadsansvar, eftersom de fullträffsäkra skyddsrummen torde få anses motsvara de hittillsvarande allmänna skyddsrummen samt att bidraget komme att överflyttas på hyresgästerna och medföra en stegring av bostadskostnaderna.

Såsom motionärerna anfört torde byggandet av fullträffsäkra skyddsrum vara en beredskapsåtgärd för rikets försvar och kostnaderna härför borde förty åvila det allmänna.

Redan när skyldigheten för fastighetsägarna att svara för skyddsrum i sina fastigheter infördes beträdde man en felaktig väg. Genom det nu föreliggande förslaget går man ännu längre på denna väg och kommer in på ett område där denna skyldighet ter sig ännu mera obillig för fastighetsägaren eftersom han nu skall bidra till kostnaderna för skyddsrum, som icke ha sammanhang med hans egen fastighet.

Utskottet finner att det råder en bestämd skillnad i ekonomiskt hänseende mellan att å ena sidan ha skyddsrum i egen fastighet och å andra sidan bidra till fullträffsäkert skyddsrum beläget utom fastigheten. I det första fallet får fastighetsägaren möjlighet att i fredstid utnyttja sitt skyddsrum medan vad gäller de fullträffsäkra skyddsrummen fastighetsägaren måste för erläggande av fastighetsägarbidraget insätta ett kapital, som det kan vara rätt tveksamt huruvida det kan göras räntebärande. I de fall då icke detta kapital kan göras räntebärande kommer fastighetsägaren i sämre ställning än både den fastighetsägare som byggt skyddsrum i egen fastighet och den för vilken skyldighet att bygga skyddsrum icke föreligger.

Förslaget innebär alltså en ojämn fördelning av kostnaderna fastighetsägarna emellan. Härjämte torde i många fall fastighetsägarnas belånings-

möjligheter begränsas. Kostnaderna för fastighetsägarbidraget torde sålunda icke kunna täckas genom inteckning. Den rätt till fullträffsäkra skyddsrum, som i förekommande fall kan förefinnas, kan av naturliga skäl icke intecknas. Förslaget i denna del innebär icke blott en orättvis fördelning för fastighetsägarna utan även för hyresgästerna. För närvarande gäller att en tvåvåningsfastighet icke behöver förses med enskilt skyddsrum. Förslaget gör icke någon ändring häri. För det fall att såväl en tvåvånings- som en trevåningsfastighet får tillgång till fullträffsäkert skyddsrum riskera icke hyresgästerna i tvåvåningsfastigheten att på grund härav få erlägga högre hyra medan de hyresgäster som bo i trevåningsfastigheten måste finna sig i denna hyreshöjning, som betingas av fastighetsägarbidraget, i de fall då denna högre hyra kan uttagas. Det torde för övrigt även te sig svårbedömbart för fastighetsägaren huruvida han framdeles kan i anledning av fastighetsägarbidraget uttaga högre hyra, enär hyran är beroende av tillgång och efterfrågan och för det fall att tillgången är god han icke torde ha möjlighet att uttaga högre hyra än den som utgår i tvåvåningsfastigheten. Systemet med fastighetsägarbidrag ter sig sålunda orättvist för båda parter och det förefaller dessutom tvivelaktigt huruvida den av departementschefen förutsatta anordningen att fastighetsägarbidraget skall inräknas i fastighetens produktionskostnad kan genomföras.

Med hänsyn till vad sålunda anförts avstyrker utskottet att det föreslagna systemet med fastighetsägarbidrag införes.

I förslaget — — — (lika med utskottet) — — — vara obetydligt.

Motionärerna ha — — — (lika med utskottet) — — — vederbörande kommun.

Utskottet gillar den i förslaget framlagda tanken att skyddsrum om möjligt bör inrättas så att det kan utnyttjas under fred. Beträffande förslaget att vid statsbidragets bestämmande i fråga om de av kommunerna inrättade fullträffsäkra skyddsrummen från kostnaden för skyddsrummets inrättande skall dragas värdet av freds användningen vill utskottet framhålla att härvid åtskilliga komplikationer och olägenheter kunna uppstå. För det första måste storleken av detta värde variera betydligt med hänsyn till arten av skyddsrum. Sålunda har det ansetts att det skulle ställa sig väsentligt kostsammare att anlägga betongskyddsrum än att bygga skyddsrum i berg. Vidare kommer freds användningsvärdet att te sig väsentligt olika för skilda områden. I ena fallet kan det vara stor efterfrågan på lokaler av denna art och en relativt god hyra kan erhållas, medan i andra fall behovet kan vara ringa med följd att svårigheter kunna uppstå att hyra ut dylika utrymmen och hyran måste sättas lågt. Beträffande de administrativa svårigheter som förmenas kunna uppstå om man följer motionärernas förslag om att kommunen skulle till statsverket i efterhand redovisa hyresinkomsterna av freds användningen så torde det i förslaget förordade systemet erbjuda minst lika stora svårigheter. Eftersom kommunerna i det

senare fallet ändock måste inkassera hyran för respektive år så kan det väl näppeligen anses medföra större svårigheter att fördela denna hyra mellan stat och kommun än att hålla reda på de ny- och ombyggnader som äga rum och utkräva fastighetsägarbidraget samt fördela detta mellan stat och kommun. Det måste därför te sig minst lika enkelt att följa motionärernas anvisningar om regleringen av fredsansvändningsvärdet som att i detta hänseende gå på den i förslaget förordade linjen. Däremot ställer sig saken annorlunda, när en enskild jämlikt 59 a § i förslaget i stället för kommunen inrättar fullträffsäkert skyddsrum, då ju den enskilde i fråga om ersättningen för anläggningskostnaden endast har att göra med kommunen som i sådant hänseende utbetalar vad denne enligt därom meddelade föreskrifter äger att utfå.

På grund av vad sålunda anförts anser sig utskottet böra förorda den av motionärerna föreslagna ordningen.

Genom det — — — (lika med utskottet) — — — i radio.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna I: 488 och II: 622 måtte för sin del antaga det av Kungl. Maj:t framlagda lagförslaget med den ändringen att *dels* 45 § 3 mom., 59 § 2 mom. sista stycket, 59 b § och 88 § andra stycket skola utgå *och dels* att nedanstående paragrafer erhålla följande lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag:)

47 §.

För kostnad, som kommun fått vidkännas på grund av 45 § 1 mom. b) eller c) eller 59 a §, äger kommunen erhålla statsbidrag med två tredjedelar av kostnadens belopp. Statsbidraget må dock ej beräknas å högre belopp än det vartill kostnaden skäligen kan skattas. Beträffande skyddsrum, som *inrättas* av kommun, skall *härvid från kostnaden för skyddsrummets anläggande dragas värdet av fredsansvändningen*. Till anläggningskostnaden skall hänföras jämväl den merkostnad, som betingas av att skyddsrummet utföres för fredsansvändning.

(Utskottets förslag:)

47 §.

1 mom. För kostnad, som kommun fått vidkännas på grund av 45 § 1 mom. b) eller c) eller 59 a §, äger kommunen erhålla statsbidrag med två tredjedelar av kostnadens belopp. Statsbidraget må dock ej beräknas å högre belopp än det vartill kostnaden skäligen kan skattas. Till anläggningskostnaden *för skyddsrum inrättat av kommun* skall hänföras jämväl den merkostnad, som betingas av att skyddsrummet utföres för fredsansvändning.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

Statsbidrag fastställs — — — — — underställas Konungen.

Länsstyrelsen äger — — — — — Konungen meddelar.

2 *m o m.* Beträffande skyddsrum, som *inrättats* av kommun, skall *kommunen av de inkomster som kunna inflyta på grund av fredsanvändning för varje räkenskapsår redovisa två tredjedelar till statsverket å tid som Konungen bestämmer. Där jämlikt 48 § förhöjt statsbidrag utgår till kommun för anordnande av visst skyddsrum, skall kommunen av de på detta belöpande inkomsterna av fredsanvändningen redovisa här- emot svarande andel.*

91 §.

91 §.

Med dagsböter — — — — — år straffes

1. den som — — — — — första stycket;

10. den som — — — — — anspråk; samt

11. den som eljest åsidosätter föreskrift eller föreläggande, som meddelats med stöd av denna lag eller av Konungen meddelade tillämpningsbestämmelser till lagen och ej avser åliggande, beträffande vilket vite enligt 88 § kan stadgas, *eller bidragsplikt jämlikt 59 b §.*

11. den som eljest åsidosätter föreskrift eller föreläggande, som meddelats med stöd av denna lag eller av Konungen meddelade tillämpningsbestämmelser till lagen och ej avser åliggande, beträffande vilket vite enligt 88 § kan stadgas.

Fälles någon — — — — — egendomens värde.

2) av herr *Håstad*, som yrkat att utskottets utlåtande bort ha följande lydelse:

De moderna — — — (lika med utskottet) — — — sådana anspråk.

Det i — — — (lika med utskottet) — — — som hittills.

Även utskottet — — — (lika med utskottet) — — — fullträffsäkra skyddsrummen.

I fråga — — — (lika med utskottet) — — — denna del.

Inom sådant — — — (lika med utskottet) — — — fastigheten (fastighetsägarbidrag).

Motionärerna ha — — — (lika med utskottet) — — — särskild fråga.

Som skäl — — — (lika med utskottet) — — — det allmänna.

Utskottet finner det icke möjligt att på basis av ovannämnda motioner befria de fastighetsägare, vilka enligt propositionen skola erlägga fastighetsägarbidrag, från den skyddsrumspflicht, som enligt statsmakternas tidigare ställningstaganden i princip åvilar fastighetsägarna. De ojämnheter i kostnaderna för husbyggnader och i hyressättningen, som redan finnas exempelvis till följd av att endast i vissa större hus fastighetsägarna förpliktats att bygga skyddsrum, komma nämligen ändock att bestå och skulle i vissa fall ytterligare skärpas. Utskottet vill även erinra om att fastighetsägarbidraget, så länge hyresregleringen består, skall inräknas i omkostnadskalkylen och sålunda får övervältras på hyresgästerna.

Å andra sidan kan utskottet ej undgå att konstatera att skyldigheten för fastighetsägarna att direkt eller genom de nu föreslagna bidragen indirekt svara för tillgången till för hyresgästerna behövliga skyddsrum icke minst genom den nu föreslagna partiella omläggningen av skyddsrumssystemet ter sig ur vissa synpunkter irrationell. Enligt utskottets mening tala skäl för att frågan om fastighetsägarnas skyddsrumspflicht nu tages upp till förnyat övervägande. Ett av dessa skäl är att, åtminstone på de berörda orterna, denna plikt ej ter sig lika motiverad som förr, om skyddsrumbehovet där till avsevärd del kommer att täckas genom uppförande av allmänna skyddsrum. Om hänsyn därvid ej behövde tagas till de fastighetsägare, som redan uppfört skyddsrum, eller till dem, som trots de nu tänkta allmänna skyddsrummen ändock själva skola uppföra skyddsrum i sina fastigheter, skulle säkerligen ingen ha ifrågasatt att fastighetsägarna skulle förpliktas att utge de nu föreslagna bidragen. Ett annat skäl är att fastighetsägarnas skyddsrumspflicht, vare sig det gäller skyddsrum i den egna fastigheten eller bidrag till allmänna skyddsrum, hädanefter till följd av byggnadskostnadernas stegring och över huvud taget penningvärdeförsämringen kommer att kräva mycket högre kostnader än tidigare. Fastighetsägarnas förpliktelser komma sålunda i fortsättningen att skärpa klyftan mellan hyresnivåerna i äldre och nya hus och detta i en mycket stor omfattning. Den inverkan på hyrorna, som fastighetsägarnas direkta eller indirekta skyldigheter i avseende å skyddsrum utöva, synes värd en utredning inför de hyresstegringar, som inflationen torde göra oundvikliga. Om en ändring i fråga om fastigheternas civilförsvarsskyldigheter ur olika synpunkter befinnes motiverad torde den rätta tidpunkten härför alltså föreligga just nu, innan fullträffsäkra skyddsrum mera allmänt börja byggas och sedan penningvärdets försämring med ett slag avsevärt stegrat byggnads- och därmed hyreskostnaderna. Utskottet vill därför i anledning av motionerna förorda att frågan om fastighetsägarnas skyddsrumspflicht i nuvarande läge tages upp till ny, allsidig omprövning.

Utskottet, som finner frågan så komplicerad att det icke utan en grundlig undersökning av alla på frågan inverkan omständigheter kan anvisa någon viss lösning, vill endast tillägga, att en ändring av fastighetsägarnas

förpliktelser icke behöver innebära, att stat och kommun övertager alla de hithörande skyldigheter, som nu åvila fastighetsägarna. Sålunda vore det förtjänt att övervägas, om icke olika regler skulle kunna införas för orter med allmänna skyddsrum och orter utan dylika. Vidare kan det tänkas att problemet finge mera begränsade dimensioner och olägenheterna av det nuvarande ojämnt verkande systemet bleve mindre, om fastighetsägarnas skyldigheter inskränktes exempelvis i så måtto, att fastighetsägarna finge ett visst bidrag från det allmänna, om de själva ålades att bygga skyddsrum, och erhöle en motsvarande nedsättning i bidragsplikten, om deras skyddsrumskbehov täcktes genom ett allmänt skyddsrum; att helt avlyfta ansvaret för de enskilda skyddsrummens bekostande från fastighetsägarna torde knappast vara görligt med tanke på att skyddsrummen kunna av ägarna utnyttjas under fredstid genom uthyrning såsom lagerlokaler o. d.

De riktlinjer — — — (lika med utskottet) — — — kunna godtaga.

I förslaget — — — (lika med utskottet) — — — vara obetydligt.

Motionärerna ha — — — (lika med utskottet) — — — vederbörande kommun.

Utskottet finner — — — (lika med utskottet) — — — till motionerna.

Genom det — — — (lika med utskottet) — — — i radio.

Utskottet, som — — — (lika med utskottet) — — — hemställa,

A. att riksdagen med avslag å motionerna I: 488 och II: 622, i vad de avse ändringar i Kungl. Maj:ts förslag, måtte bifalla förevarande proposition, nr 176; samt

B. att riksdagen i anledning av nämnda motioner ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte företaga en allsidig utredning, huruvida och i vilken utsträckning i nu förevarande läge fastighetsägarnas skyddsrumspflicht må kunna upphöra eller på annat sätt omregleras.